

KULTÚRÁK KERESZTÚTJÁN 16.

Az MTA BTK Néprajztudományi Intézet,
a PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék
és a L'Harmattan Kiadó közös sorozata

Sorozatszerkesztő:

• VARGYAS GÁBOR

A SZOROZAT EDDIG MEGJELENT KÖTETEI:

- SÁRKÁNY MIHÁLY:
KALANDOZÁSOK A 20. SZÁZADI KULTURÁLIS ANTROPOLÓGIÁBAN
- LOUIS DUMONT: BEVEZETÉS KÉT SZOCIÁLANTROPOLÓGIAI ELMÉLETBE
- VÁSZOLYI ÉRIK: AUSZTRÁLIA BENNSZÜLÖTT NYELVEI
- EMILE DURKHEIM: A VALLÁSI ÉLET ELEMI FORMÁI
- FEHÉREN, FEKETÉN:
VARSÁNYTÓL RITITHIG I–II. TANULMÁNYOK SÁRKÁNY MIHÁLY TISZTELETÉRE
- NAGY ZOLTÁN: AZ ŐSEINK MÉG HITTEK AZ ŐRDÖGÖKBEN.
VALLÁSI VÁLTOZÁSOK A VASZJUGANI HANTIKNÁL
- FODOR ISTVÁN: A BANTU NYELVEK
- VARGYAS GÁBOR: DACOLVA AZ ELKERÜLHETETLENNEL.
EGY KÖZÉP-VIETNAMEI HEGYI TÖRZS, A BRÜK KULTÚRÁJA ÉS VALLÁSA
- ARNOLD VAN GENNEP: ÁTMENETI RÍTUSOK
- LUGOSI GYÖZÖ: RIZSFÖLDJEIM HATÁRA A TENGER.
ÁLLAMSZERVEZŐDÉS MADAGASZKÁRON A GYARMATI URALOM ELŐTT
- FARKAS JUDIT: ARDZSUNA DILEMMÁJA.
RESZOCIALIZÁCIÓ ÉS LEGITIMÁCIÓ EGY MAGYAR KRISNA-HITŰ KÖZÖSSÉGBEN
- HOFER TAMÁS: ANTROPOLÓGIA ÉS/VAGY NÉPRAJZ.
TANULMÁNYOK KÉT KUTATÁSI TERÜLET VITATOTT HATÁRVIDÉKÉRŐL
- VIDACS BEA: EGY SZEBB JÖVŐ KÉPEI. A FUTBALL A KAMERUNI KÖZGONDOLKODÁSBAN
- TATYJANA MINNIJAHMETOVA: AZ ISMERETLEN ISMERŐS.
TANULMÁNYOK A BASKORTOSZTÁNI UDMURTOK VALLÁSÁRÓL
- LEONARD MARS: MI VOLT ONÁN BÜNE? ZSIDÓ ETNOGRÁFIAI TANULMÁNYOK

• Hesz Ágnes

Élők, holtak és adósságok

A halottak szerepe egy erdélyi falu társadalmában

PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék
L'Harmattan Kiadó – Könyvpont Kiadó

A kötet megjelenését az OTKA
PUB-K 101971 számú
publikációs pályázata támogatta.

Misternek és Horinak

©Hesz Ágnes, 2012
©PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék, 2012
©L'Harmattan Kiadó, 2012
©Könyvpont Kiadó, 2012

ISBN 78-963-236-561-9
ISSN 1586-1953

A kiadásért felel Gyenes Ádám
A sorozat kötetei megrendelhetők,
illetve kedvezménnyel megvásárolhatók:
L'Harmattan Könyvesbolt
1053 Budapest, Kossuth L. u. 14-16.
Tel: 267-5979
harmattan@harmattan.hu
www.harmattan.hu

Olvasószerkesztő: Tiszóczy Tamás

Borítófotó: Alamizsnaként sírra rakott almák halottak napján.
Hesz Ágnes felvétele, 2010.

A borítóterv Gembela Zsolt munkája.

Tördelte: Kováts Borbála

A nyomdai munkákat a Robinco Kft. végezte, felelős vezető: Kecskeméthy Péter

ELŐSZÓ	9
BEVEZETÉS	11
I. ÉLŐK	25
A gyimesi csángók.	25
Közösség és együttélés Gyimesben	34
Család	37
Rokonság	43
Komaság	50
Szomszédság	57
Együttélés – csere és kölcsönösség	59
Együttélés – mindennapi kommunikáció	71
II. HOLTAK	79
Doktrinális vallás és helyi vallás.	79
A képzetek és rítusok heterogenitása	87
Élőből halott: rítusok és képzetek	98
A halál és előjelei	100
Haldoklás.	103
A halott felkészítése.	109
Imádkozó.	114
Temetés és tor	116
Rendhagyó temetések	121
Megemlékező rítusok – közbenjárás a halottakért	122
Túlvilágképek	142
Rossz halottak: kirekesztettek és bolygó lelkek	146
III. ÉLŐK ÉS HOLTAK	155
Kommunikáció élők és holtak között	155
A kommunikáció csatornáit	156
A kommunikációs csatornák „rendszere”	178

Élők és holtak viszonya – a halottak helye a társadalomban.	180
<i>Segítő halottak.</i>	181
<i>Csere élők és holtak között</i>	182
<i>Halottak normatív szerepben.</i>	204
IV. ÉLŐK ÉS ÉLŐK	211
Kommunikáció a holtakon keresztül	211
Álomnarratívok és a mindennapi kommunikáció	212
<i>Rejtett üzenetek.</i>	213
<i>Az álmelbeszélések hatékonysága, hitelessége.</i>	225
Halotti rítusok és kommunikáció.	229
<i>Részvétel a halotti rítusokban: szerepek, feladatok és elvárások</i>	231
<i>Részvétel a halotti rítusokban: gyakorlat és motiváció</i>	238
<i>Alamizsna</i>	244
VÉGEZETÜL	249
IRODALOM	253
MELLÉKLETEK.	277

E könyv a halottaknak a gyimesi csángók közösségében betöltött helyéről, társadalmi szerepéről szóló, 2009-ben megvédett doktori dolgozatom kissé módosított változata. A disszertáció alapját képező, a Romániában található Gyimesi-szoros egyik településén végzett terepmunka lezárulása és a dolgozat kéziratának véglegesítése óta a vizsgált közösségben jelentős változások történtek: Románia 2007-es csatlakozása az Európai Unióhoz mélyreható gazdasági és társadalmi átalakulásokat indított el. Ezeket a változási folyamatokat legalább említés szintjén igyekeztem jelezni a könyvben – különösen ott, ahol témámat közelebbről érintették –, ám alaposabb bemutatásukhoz, következményeik elemzéséhez olyan kiterjedt terepmunkára lenne szükség, amelyre az elmúlt néhány évben nem volt módom. Az itt elmondottak tehát a 2002 ősze és 2003 ősze között végzett, összesen nyolc hónapnyi terepmunkán alapulnak, és alapvetően a 2007 előtti állapotokat tükrözik.

Terepmunkám során végig egyetlen családnál laktam. Nekik – különösen háziasszonyomnak – mérhetetlen hálával tartozom azért, hogy családjukba és életükbe befogadtak, hogy ott-tartózkodásomat kellemessé és otthonossá tették, hogy elnézték gyengeségeimet, hogy mindig készséggel elégítették ki a kíváncsiságomat, és hogy máig úgy térhetek vissza hozzájuk, mintha hazamennék. Köszönetet szeretnék mondani azoknak a falubelieknek is – sokan vannak –, akik szeretettel fogadtak, és idejüket nem sajnálva megosztották tudásukat velem. Emellett köszönettel tartozom azoknak a szervezeteknek, amelyek kutatásomat, annak különböző fázisaiban, anyagilag támogatták: a terepmunkát a „Néphit, vallás és vallásos folklór Gyimesben” című OTKA-program, majd a 49175. számú OTKA-program finanszírozta, a további kutatásokhoz pedig a Collegium Budapest Institute for Advanced Study és az Alfred Toepfer Stiftung FVS nyújtott segítséget.

A témával kapcsolatos gondolataim hosszú ideig formálódtak, és ebben a folyamatban sokan sokféleképpen segítettek. Mindenekelőtt hálával tartozom konzulensemnek, Pócs Évának az értékes szakmai tanácsokért és mindazért a támogatásért, amivel tanulmányaimat és a munkámat segítette. Külön köszönettel tartozom a disszertáció előopponenseinek, Kristóf Ildikónak és Vargyas Gábornak, illetve opponenseimnek, Kehl Krisztinának és Sárkány Mihálynak, hogy bírállataikkal és javaslataikkal segítették e könyv végső formájának kialakulását. Köszönetet szeretnék mondani